

ג' אדר א

הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים

תורת ארץ ישראל

בתאריך ג' באדר א' חל יום פטירתו של הרב אליהו דוד רבינוביץ, האדר"ת, שנפטר בתאריך זה בשנת תרס"ה (1905). הרב כיהן כרבן של העיירות פוניבז' ומיר בליטא, ובערוב ימיו עלה לארץ והתמנה לרבה הראשי של ירושלים למלא את מקומו של הרב שמואל סלנט שנחלש. האדר"ת לא האריך ימים בתפקידו ונפטר לאחר ארבע שנים, עוד לפני פטירת הרב סלנט. יש המביאים בשם הרב שלמה זלמן אוירבך, שתושבי ירושלים רצו לכבד את האדר"ת ורכשו לו דירה ממנה יראה את הר-הבית, אך הוא אמר עליהם שאמנם הם חשבו לכבדו אך בכך הם קיצרו את ימיו מחמת הצער היום-יומי שראה את הר-הבית שמם, וזוהי הסיבה למותו המהיר. הרב חיבר ספרים רבים, בניהם חיבור על תרי"ג מצוות, שאלות ותשובות בהלכה, חידושים על התורה, אוטוביוגרפיה ועוד. על אף שרוב חייו שהה האדר"ת בחוץ לארץ, אהבתו לארץ ישראל ולקיום המצוות התלויות בה היו בראש מעייניו. הוא העיד על עצמו שט"ו בשבט היה לו ליום לימוד במצוות התלויות בארץ,¹ אך ייחל שהלימוד יהיה מעשי כאשר יגיע לארץ ישראל; הוא תיקן מעמד 'זכר להקהל', בו מתכנסים כל ישראל במוצאי השמיטה ליד הכותל המערבי; הרב כתב קונטרס ארוך לחזק את מצוות ביעור ווידוי מעשרות, בשם 'אחרית השנים' והוציאו בעילום שם, וכדי להקשות על זיהויו של המחבר, חיבר האדר"ת הגהות על ספרו זה בהם התייחס אל ה'מחבר' ודן בדבריו ואף לעיתים חלק עליו.

באותם הימים, ראשית ההתיישבות החקלאית בארץ ישראל, נדרשו גדולי ישראל בארץ ובחוץ-לארץ לחוות דעתם על 'היתר המכירה'. בין המתנגדים להיתר המכירה היה גם האדר"ת. יתרה מזאת, כאשר עמדה על הפרק עליית חתנו, הראי"ה קוק, לכהן כרבה של יפו והמושבות, כתב לו האדר"ת שעליו לשקול את קבלת התפקיד משום שהוא ייאלץ לבצע 'היתר מכירה'.² על פי העדויות, כאשר הגיע האדר"ת לארץ ישראל הוא שינה דעתו וסמך על ההיתר למכירת קרקעות בשמיטה לטובת היישוב, כפי שהעיד הראי"ה קוק: אמנם כאשר בא (האדר"ת) לארץ, וראה הכל בעיניו שהוא ממש דבר שאי-אפשר הוא כלל להעלות על הדעת שלא לעשות שום תיקון על עניין קיום השמיטה, ולא יהיו עוד תלויים

¹ נפש דוד (אות טו), הוצאת מכון התורה והארץ, עמוד ריב).

² ראו: אגרות הראי"ה (ח"א עמוד שעב).

'דבריהם הם זיכרונם'

תורת חכמי ישראל ביום פטירתם נתנאל אוירבך

ב"ה

בענייני מסחרים של חוץ לארץ ולא לחסדי נדיבים, כי אם ישבעו מפרי אדמת הקודש אכול
ושבע.³

מה גרם לו לשנות את דעתו?

הרב אברהם שפירא מסביר את הדברים בצורה מופלאה הממחישה את אחריותו של הפוסק לידע
ולחכיר את המציאות שלפניו:

קו בולט בנידון הוא, שאם כי רבו חכמי התורה שנטו לחומרא, הרבנים מארי דארעא שנשאו
בעול ההוראה של הציבור, הורו למעשה כפי הוראות הגאונים שסמכו על היתר המכירה.
וכפי שכתב הגאון רבי אליהו דוד תאומים עוד בשמיטות הקודמות, שבזמן שהיה בחוץ-
לארץ היה נוטה לאיסור, אבל כשעלה לארץ נתמנה כרבה של ירושלים וראה את המצב כפי
שהוא, שינה באמת דעתו להיתרא.⁴

אחד החידושים של האדר"ת במצוות התלויות בארץ הוא, שגם בזמן הזה יש לתת תרומה לכהן.
תרומה גדולה ותרומת מעשר שייכות לכהן, לבני ביתו ובעלי-החיים שלו לשימושם האישי. אמנם,
משום שהכהן אינו טהור הוא אינו יכול לאכול את התרומות, ומשום שהתרומה בדרך-כלל טמאה
דינה בשריפה או בהאכלה לבעלי-החיים של הכהן.

בימינו, אדם המפריש תרומות ומעשרות אינו נותן את התרומות לכהן, אלא עוטף אותן בשקית
ומניחם באשפה. מהי הסיבה להנהגה זו?

הרב יוסף מטרנאי⁵ הסביר זאת לאור דעת הרמב"ם⁶ הסובר שבימינו שאין הכהן יכול לאכול את
התרומות מחמת טומאתו, אזי שיעור הפרשה של התרומה הוא שיעור מינימאלי כדין התורה.⁷
לפיכך, טען הרב מטרנאי, הכהן מתיאש ממתנה מעטה זו ובכך פקעה חובת הנתינה מבעל הבית.
אולם, לעומת דברים אלו, טען הטור⁸ שאמנם שיעור הפרשה מועט אך מכל-מקום מצוות הנתינה
לכהן קיימת גם בשיעור קטן זה.

האדר"ת צידד בדברי הטור וטען שיש להפריד בין הפרשה, שהיא אמנם בשיעור קטן משום שאין
הכהן יכול לאכול, לבין הנתינה שהיא מצווה עצמאית ויש לתת גם שיעור קטן זה לבעלי-החיים של
הכהן או שייחנה בה הכהן בשריפה והדלקת הנר.⁹

יש לציין לדברי הרב שלמה זלמן אוירבך¹⁰ שצמצם את המחלוקת בין הרמב"ם לטור, וטען שאם
"יש על כל פנים קצת טורח כדי לקיים מצוות נתינה", אין חובת נתינה בשיעור מועט, כשיטת
הרמב"ם. "משא"כ אם יש כהן בעיר ואין שום טורח לקיים מצוות נתינה, שפיר צריך לקיים גם
בכל-שהוא", כשיטת הטור. העולה מדבריו, אם אדם יודע שלשכנו הכהן יש בעלי חיים ברשותו הוא
מחויב לתת לו את התרומות, אף ששיעורן מועט, אם אכן אין בכך טרחה רבה.

³ אגרות הראי"ה (ח"א סימן רז עמוד רחנ).

⁴ קטיף שביעית (תשפ"ב, הקדמה עמוד 35).

⁵ שו"ת מהרי"ט (ח"א סימן פה). ראו גם: שו"ת המב"י"ט (ח"ג סימן מז).

⁶ רמב"ם (הל' תרומות פ"ג ה"א). ראו גם בתשובות הרמב"ם (בלאו, סימן שלו).

⁷ דין זה אינו מוסכם, שכן יש שכתבו שיש להפריש כשיעורי חכמים, ראו: הלכות גדולות (סימן עג הל' בכורות ד"ה עשר); הרב יהוסף אשכנזי (בתוך: שו"ת רבי בצלאל אשכנזי, סימן ב); כפתור ופרח (פרק מה), בשם רבו 'טהור קודש מה"ר אליעזר זצק"ל'; גר"א (מעשר שני פ"ד ה"א ד"ה עד כדון).

⁸ טור (יו"ד סימן שלא). כ"כ: רמ"א (יו"ד סימן שלא סעיף יט); גר"א (שם ס"ק לח); קרית ספר (הל' תרומות פ"ג ד"ה מצות פב).

⁹ אחרית השנים (פרק ה סעיף ט). כ"כ: חכמת אדם (שערי צדק שער מצוות הארץ פ"י סעיף טו).

¹⁰ מעדני ארץ (הל' תרומות פ"ג ה"ז אות א).